

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної
та навчальної роботи
_____ Н.А. Грозовська

“ _____ ” _____ 2013 р

РЕЛІГІЙНА ПОЛІТИКА

**ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
підготовки бакалаврів
напряму 6.030104 – «Політологія»**

(ДВ 4.17 «Релігійна політика»)

КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ

2013 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО кафедрою політології, факультету соціології та управління,
Запорізького національного університету

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ Хорішко Л.С., к.політ.н., доц. каф. політології

ОБГОВОРЕНО ТА РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАТВЕРДЖЕННЯ КАФЕДРОЮ ПОЛІТОЛОГІЇ
“27” серпня 2013 року, протокол № 1

Завідувач кафедри д.політ.н., доцент _____ Цокур Є.Г.

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Релігійна політика» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напряму «6.030104 Політологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є визначення місця релігії в політичній сфері суспільства, а також визначення особливості впливу релігії на функціонування та модернізацію політичних систем світу в контексті сучасних процесів глобалізації.

Міждисциплінарні зв'язки: Курс «Релігійна політика» пов'язаний з курсом «Вступ до спеціальності» у таких аспектах вивчення - засвоєння основних понять політичної науки, в тому числі «політична система», «політика», «релігійна політика»; з курсом «Історія політичних вчень» у аспектах вивчення і конкретизації етапів розвитку політичної науки та визначення місця релігії на кожному з них; з курсом «Історія державного та політичного управління» у аспектах засвоєння основних понять політико-державного будівництва та визначення ролі релігії в даному процесі; з курсом «Філософія» – визначенням сутності релігії та політики, їх впливом на функціонування соціальної системи в цілому.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Релігія і політика: політико-філософський аспект взаємодії.
2. Роль релігій в політичних системах країн світу.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Релігійна політика» є формування необхідних знань стосовно особливостей взаємодії політики і релігії та її вплив на функціонування політичних систем світу.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Релігійна політика» є визначення особливості взаємодії та взаємозв'язку релігії і політики; вивчення специфіки впливу релігії на політичні системи країн світу.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

1. Сутність взаємодії та взаємозв'язку релігії і політики.
2. Основні види світових релігій.
3. Чинники, що впливають на ступінь активності людини в політиці.
4. Основні тенденції взаємодії релігії і політики в майбутньому.
5. Можливості практичного застосування отриманих знань.

вміти :

1. Фахово тлумачити основні терміни даного курсу.
2. Розпізнавати особливості світових релігій та їх вплив на динаміку політичних процесів.
3. Застосовувати отримані теоретичні знання під час виконання практичних завдань та аналізу конкретної політичної ситуації.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 81 година 2.25 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1. РЕЛІГІЯ І ПОЛІТИКА: ПОЛІТИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ВЗАЄМОДІЇ ТЕМА 1. РЕЛІГІЯ І ПОЛІТИКА ЯК СОЦІАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ

Поняття та функції релігії. Етимологія релігії. Визначення понять “політика” і “релігія”. Філософські концепції релігії: натуралістична, психологічна, соціологічна, культурологічна. Загальні ознаки релігії. Суспільні та політичні функції релігії.

Релігія в соціально-політичному житті людства. Місце і роль релігії в сучасному політичному житті народів світу. Роль релігії в стабілізації та дестабілізації соціально-політичного життя в країні. Місце і роль релігії в сучасному міжнародному житті людства. Соціально-політичні розмежування в сучасних релігійних організаціях.

Взаємозв'язок релігії, політики, моралі, культури. Релігія та політика про джерела моральності людини. Особливості релігійної та світської моралі. Проблеми цілей і засобів у релігії та

політиці (макіавеллізм, християнство, іслам, буддизм, конфуціанство, іудаїзм). Релігійна і наукова картина Всесвіту. Релігія, наука і політика у XXI ст.

Особливості взаємодії релігії та політичної системи. Еволюція розуміння взаємовідносин між релігією і політичними інститутами. Моделі взаємодії релігії та політичної системи. Особливості впливу релігії на політичну систему. Принципи взаємовідносин держави і церкви. Основні моделі державно-церковних відносин: теократія, цезаропапізм, державна церква, відокремлення церкви від держави, відокремлення церкви і держави.

ТЕМА 2. ТИПОЛОГІЯ СВІТОВИХ РЕЛІГІЙ

Класифікація релігій. Множинність та різноманітність прояву релігії. Практичні та наукові потреби в класифікації релігій. Релігії ранні (первісні), політеїстичні та монотеїстичні. Релігії родоплеменні, національні та світові. Внутрішній поділ релігій: релігія, церква, віросповідання (деномінація), розкол, секта, ересь. Проміжні, синкретичні та нові форми релігії.

Релігії родів і племен. Автохтонні релігії туземних народів Африки, Азії, Австралії та Америки. Анімізм, тотемізм, фетишизм, культ предків, шаманство. Залишки елементів родоплеменних релігій в сучасних національних та світових релігіях. Спроба відродження релігії стародавніх слов'ян в сучасній Україні.

Релігії національні. Індуїзм. Попередники індуїзму: ведизм і брахманізм. Священні книги індуїзму: Веди, Упанішади, Махабхарата, Бгагаватгіта. Організаційна і віросповідна множинність індуїзму. Структура індуїзму. Конфуціанство і даосизм. Конфуціанство і даосизм в системі національної культури та соціально-політичному житті китайців. Синтоїзм - національна релігія японців. Іудаїзм як національна релігія євреїв.

Релігії світові. Буддизм. Виникнення і поширення буддизму. Буддизм і буддійська філософія. Буддизм і культура народів, що сприйняли буддизм. Іслам. Історія виникнення та процес формування ісламу. Організаційна структура ісламу. Соціально-політичні причини виникнення християнства. Особливості католицизму, православ'я та протестантизму.

МОДУЛЬ 2. МІСЦЕ РЕЛІГІЙ В ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМАХ КРАЇН СВІТУ

ТЕМА 1. РЕЛІГІЯ ТА ЇЇ МІСЦЕ В ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМАХ КИТАЮ ТА ІНДІЇ

Особливості релігійних вчень Китаю. Даосизм та конфуціанство: спільне і відмінне. Історичні особливості виникнення.

Вплив релігійних вчень на формування державної політики Китаю. Особливості вирішення релігійного питання в сучасному Китаї.

Індуїзм як конструкт релігійної та національної ідентичності Індії. Особливості індуїзму в країні: відсутність єдиної священної книги та єдиної церковної організації. Регіональні особливості індуїзму. Обожествлення політичного простору Індії. Основні етапи становлення індійської ідентичності.

Індуїзм в державній політиці Індії. Релігійне питання в незалежній державі. Конституційне закріплення свободи совісті. Рамаїзація індійської політики. Перспективи індуїзму.

ТЕМА 2. РЕЛІГІЯ ТА ЇЇ МІСЦЕ В ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ ЯПОНІЇ

Особливості синтоїзму як національної релігії Японії. Історичний розвиток синтоїзму. Реставрація Мейдзи та її релігійна і політична мета. Чотири основні форми прояву синтоїзму: синтоїзм імператорського палацу, храмовий, сектантський та народний синтоїзм. Взаємозв'язок синтоїзму з іншими релігіями.

Взаємодія політики та релігії в Японії. Ритуали та церемонії в повсякденному житті японця. Синкретизм як основа релігійного світогляду. Вплив релігії на політичну культуру японців. Взаємопов'язаність синтоїзму та політичних процесів в країні.

ТЕМА 3. РЕЛІГІЯ ТА ЇЇ МІСЦЕ В ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ США

Історичний аспект взаємодії релігії та політики в США. Роль протестантизму у формуванні політичної культури перших американських поселенців. Релігія як спонування до практичної та раціональної дії. Поняття американської громадянської релігії та її основні цінності: римська ідея Вічного міста, протестантське бачення держави, ідеї епохи Просвітництва.

Особливості релігійної політики США. Основні християнські напрями в США. Релігійні общини та їх роль в політичному житті суспільства. Роль релігії у зовнішній та внутрішній політиці.

ТЕМА 4. РОЛЬ РЕЛІГІЇ В ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМАХ КРАЇН ЄС

Політика ЄС у сфері суспільно-релігійних та суспільно-державних. Вплив соціальної доктрини християнства на взаємовідносини церкви та держави в ЄС. Напрями політики ЄС в суспільно-релігійних та державно-церковних відносин: обстоювання свободи совісті та свободи діяльності релігійних організацій; налагодження співпраці з релігійними організаціями та сприяння розвиткові міжконфесійного діалогу.

Механізми забезпечення свободи віросповідання в європейських країнах. Два рівні забезпечення свободи віросповідання: наднаціональний та національний рівні. Механізми конституційно-правового забезпечення свободи совісті і релігії: легітимація державної церкви або віросповідання; узаконення статусу традиційних церков чи віросповідань; утвердження партнерського нейтралітету між державою та релігійними інституціями; санкціонування вираженого відокремлення держави і релігійних організацій.

ТЕМА 5. РЕЛІГІЯ ТА ЇЇ МІСЦЕ В ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Православна церква в Україні. Соціально-політичні причини виникнення християнства в Київській Русі. Церковний ранг та структура Київської митрополії в складі Константинопольського патріархату. Православна церква Київської Русі протягом 11-12 століть. Церковна політика в часи Берестейської Унії та козацької доби. Православ'я як чинник розквіту української національної культури в 16-17 столітті. Злет православної богословської думки. Катехізис Петра Могили. Архітектура могилянської доби. Братські школи. Острожський та Києво-Могилянський колегіуми. Православна церква в Україні за часів Синодального періоду. Невдалі спроби відновлення автокефалії православної церкви в Україні впродовж 1917-1930 років. УАПЦ та УПАЦ. Православна церква після возз'єднання України протягом 1939-1944 років.

Стан православ'я в сучасній Україні. Проблема встановлення автокефалії православної церкви в Україні в сучасних умовах. Проблеми Українського православного патріархату. Українська православна церква. Українська православна церква - Київський патріархат. Українська автокефальна православна церква. Автономна Українська православна церква.

Греко-католицька церква в Україні. Християнство в Україні між православ'ям та католицизмом. Дискусії між православ'ям та католицизмом щодо хрещення Київської Русі. Християнство в Україні між православ'ям і католицизмом у справі розділення церков 1054 року. Берестейська унія 1596 року. Відновлення діяльності греко-католицької церкви в Україні. Причини, хід та наслідки відновлення греко-католицької церкви в Україні. Сучасний стан греко-католицької церкви в Україні. Проблеми створення греко-католицького патріархату та приєднання до нього православних віруючих України. Загострення стосунків з Апостольською столицею та з діючими православними церквами України.

Протестантизм, кальвінізм та іудаїзм в Україні. Поява протестантизму на українських землях. Просвітницька діяльність протестантів. Переклади Біблії українською мовою. Братські школи протестантів. Протестантизм в сучасній Україні. Легалізація діяльності протестантських церков і сект. Місійна діяльність закордонних протестантських центрів. Зріст чисельності віруючих протестантів. Шляхи і час проникнення іудаїзму в Україну. Розвиток і розквіт іудаїзму серед євреїв України. Причини, умови та історія виникнення і розвитку хасидизму в Україні. Святі цадики в Україні. Сіонізм і антисемітизм в Україні. Єврейські погроми. Іудаїзм в сучасній Україні.

Іслам в Україні. Шляхи проникнення ісламу на землі України. Іслам - державна релігія Кримського ханства. Російсько-турецька війна кінця 18 століття і виселення мусульман з Новоросійського краю. Насильницьке навернення залишених мусульман в християнство. Гагаузи. Іслам в Криму після приєднання Криму до Росії. Іслам в Криму в роки Радянської влади. Відродження ісламу в Криму після 1991 року. Мусульманські громади і організації в сучасній Україні.

Пріоритетні напрями, шляхи реалізації і перспективи релігійної політики в Україні.

Місце свободи совісті в системі демократичних свобод. Складові свободи совісті. Відокремлення церкви від держави і школи від церкви. Свобода вибору, зміни і відмови від релігії.

Свобода пропаганди, наукового дослідження і критики релігії. Соціальне, юридичне, економічне та ідеологічне забезпечення свободи совісті. Специфіка марксистського розуміння свободи совісті. Форми і наслідки порушення свободи совісті. Законодавство України про свободу совісті. Тенденції до розвитку ліберальної моделі системи державно-церковних відносин. Особливості даної Концептуальні основи державно-церковної політики України на сучасному етапі. Пріоритетні напрями державної політики України в галузі релігійно-церковного життя.

3. Рекомендована література

Основна:

1. Академічне релігієзнавство / За ред. проф. А. Колодного. – К.: Світ знань, 2000. – 862 с.
2. Васильев Л. С. История религий Востока. – М: Политиздат, 2000. – 256 с.
3. Варзар І. М. Політична етнологія як наука, історія, теорія, методологія, праксеологія.– К.: Основи, 1994. – 250 с.
4. Гаевский Б. Философия политики. – К.: Основи, 1993. – 150 с.
5. Климов В. Свобода совісті, церква, релігійність в українському суспільстві періоду незалежності. – К.: Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2009. – 370 с.
6. Колодий А.М. Релігійне сьогодення України: роздуми, оцінки, прогнози (тематична збірка статей і тез). – К.: Основи, 2009. – 450 с.
7. Кальниш Ю.Г. Наукове забезпечення державної політики в Україні в галузі релігійно-церковного життя // Збірник наукових праць Української Академії при Президентові України. “Реформування державної служби в Україні: стан, проблеми, перспективи”. - К.: Вид-во УАДУ, – 1998. - Випуск 2. – Ч. 1. – С. 243-247.
8. Лубський В. Історія релігій [навч. посіб.]. – К.: Тандем, 2002. –640 с.
9. Матецкая А., Самыгин С. Религиоведение. Краткий курс. Издательство Феникс, 2008. – 224 с.
10. Религиоведение: Уч. пособие/ Под ред. проф. Лобазова П.К. – Харьков: ООО «Одиссей», 2005, – 480 с.
11. Релігієзнавство: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / В. Х. Арутюнов, В. М. Мішин, Н. Ю. Бортникова та ін. — К.: КНЕУ. –2001. –201 с.
12. Шуба О. В. Релігія в етнонаціональному розвитку України. –К.: Генеза, 1997. – 238 с.
13. Щёкин Г. В. Социальная философия истории. - К.: МАУП, 1998. – 129 с.

Додаткова:

1. Автокефалія православної церкви на Україні // Людина і світ. – 1990. –№ 1.
2. Бабій М. Ю. Свобода совісті: філософсько-антропологічне і релігієзнавче осмислення. – К.: Генеза, 1994. – 125 с.
3. Ворожейкина Т., Рашковский Е., Умнов А. Гражданское общество и религия // Мировая экономика и международные отношения. – 1997. – №7. – С. 15-25.
4. Градець О. Японські релігії як приклад сучасного синкретизму // Наука, релігія, суспільство. – 2010. - № 2. – С. 280-283.
5. Єленський В. Конституцію прийнято. Що далі?: Про напрями озвитку української системи церковно-державних відносин // Людина і світ. – 1996. – № 9. – С. 10-13.
6. Кальниш Ю.Г. Державно-церковні відносини: світова практика і досвід України // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. – 1999. – № 1. – С. 171-180.
7. Кальниш Ю.Г. Соціальна і гуманітарна роль церкви в українському суспільстві // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. – 2000. – № 1. – С. 166-175.
8. Мирский Г. Ислам и нация: Ближний Восток и центральная Азия // Полис.- 1998 . –№ 2. – С. 35-41.
9. Онищенко О. Громадянське суспільство: тенденції становлення // Наука і суспільство. – 2002. – № 1,2. – С. 12-15.
10. Рибачук М. Ф. Церква і держава // Державність.– 1994.–№ 1. – С. 5-8.

11. Релігія в духовному житті українського народу. - К.: Наукова думка, 1994. – 135 с.
12. Сьомін С.В. Духовно-релігійні засади державотворчого процесу в Україні // Вісник УАДУ при Президентіві України. - 2000. - № 2. – С. 245-253.
13. Сьомін С.В. Інтереси національної безпеки України у сфері державно-церковних відносин // Стратегічна панорама. – 1999. – № 1-2. – С. 116.
14. Українська церква між сходом і заходом / Наук. ред. П. Нароцький.– К.: Основи, 1996. – 150 с.
15. Членський В. Релігія і українське суспільство // Людина і світ. – 1996. –№ 12. – С. 23-26

Інформаційні ресурси:

1. Административно-политическое устройство Ватикана // <http://vaticancity.cc/blogcategory/administrativno-politicheskoe-ystroistvo-vatikana/http:>
2. Макаренко Е. Религия как фактор групповой самоидентификации Израиля // www.politex.info
3. Паращевін М. Релігія та релігійність в Україні / За ред.С.Макеєва.-К.: Ін-т політики, Ін-т соціології НАН України. – 2009. – 68 с. <http://www.kiis.com.ua/txt/doc/02042009/brosh.pdf>.
4. Пузырёв Д. Рост исламского фундаментализма: причины и следствия // Вестник МГУ. Сер.18. Социология и политология. - 2008. - № 3. <http://www.socio.msu.ru/documents/vestnik/archive/vestnik.2008-03-1.rtf>.
5. Радугин А Введение в религиоведение: теория, история и современные религии: курс лекций. — М.: Центр, 2000.— 240с. http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Relig/radug/index.php
6. Религия и конфликты / Под ред. Малашенко, Филатова. – М., 2007 или www.carnegie.ru
7. Эйзенштадт Ш. Религия и политическая система / Ерасов Б. Сравнительное изучение цивилизаций // www.gumer.info

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік

5. Засоби діагностики успішності навчання:

Під час вивчення студентами курсу «Релігійна політика» використовуються такі методи діагностики успішності навчання:

письмовий контроль під час написання модульної контрольної роботи дозволить забезпечити глибоку й всебічну перевірку опанування програмного теоретичного матеріалу, порівняти знання студентів групи за допомогою стандартних запитань, виявити практичні навички та вміння, а також адекватне їх застосування для розв'язання конкретних професійних завдань;

метод спостереження за навчально-пізнавальною діяльністю студентів під час лекційного та семінарського занять, проведення ділової гри дозволить проаналізувати їх діяльність, з'ясувати нахили і здібності, можливості та способи дій у певних ситуаціях, що сприяє визначанню обсягу оволодіння професійними знаннями, рівня опанування відповідними навичками та вміннями;

метод навчальної дискусії і обговорення під час лекційного та семінарського занять дозволить розвивати у студентів вміння відстоювати свої погляди і переконання, що сприятиме поглибленню і систематизації знань, вміння професійно мислити та вирішувати поставлені завдання;

тестові завдання під час написання модульних контрольних робіт дозволяють досить об'єктивно оцінювати рівень знань (фактів, понять, законів, теорій), тобто знання таких відомостей, які необхідно було раніше запам'ятати і тепер відтворити; вміння виконати певні розумові дії на основі здобутих знань та самостійно здійснити критичний аналіз вивченого матеріалу, а також визначати вміння студентів творчо використовувати здобуті знання під час розв'язання нестандартних завдань.